

Transformar el model d'ajuda alimentària des de la perspectiva del dret a l'alimentació: el cas de la Botiga del Prat

Transforming the Food Aid Model from the Perspective of the Right to Food: The Case of La Botiga del Prat

REBUT: 22/03/2024 ■ ACCEPTAT: 07/10/2024

Mònica Plana / Associació Benestar i Desenvolupament/ 0000-0003-0920-8177

Neus Zurro Sánchez / Fundació Espigoladors / 0009-0004-0689-2588

Maria Sais Fluvià / Associació Benestar i Desenvolupament

Berta Vidal-Mones / Fundació Espigoladors / 0000-0002-3237-1100

Resum

El model d'ajuda alimentària, basat majoritàriament en la distribució d'aliments excedentaris i una relació assistencialista hereva de la beneficència, ha defallit. Els senyals del col·lapse de l'actual sistema alimentari en un marc de crisi ecosocial i una mirada centrada en el dret a una alimentació adequada i saludable, ofereixen un nou escenari des d'on pensar la proposta d'alternatives per aquest serveis de provisió de béns bàsics. El procés de transformació de La Botiga esdevé un escenari d'experimentació per a l'aplicació de pràctiques emancipadores que poden ser transferides a altres territoris. La Botiga és un espai d'apoderament comunitari que neix per garantir una alimentació nutricionalment adequada, de la mà de l'economia local, social i solidària, amb criteris de sostenibilitat. Aquest article recull l'evolució i l'avaluació de tres vectors de canvi: l'impacte en l'eix de garantia alimentària amb la finalitat d'explorar si els canvis realitzats han millorat la cobertura d'aquest dret bàsic, la participació i les quotes de governança assolits, i, s'analitza la satisfacció en les diferents dimensions del servei. A la conclusió s'aporten reflexions entorn els desafiaments i les fortaleses del servei amb l'objectiu de dotar de noves eines de transformació al conjunt del sistema alimentari del qual en forma part.

Paraules claus

Dret a l'alimentació, intervenció comunitària, acció social, economia social i solidària, inseguretats alimentària, autogestió.

Abstract

The current food aid model, reliant on surplus food distribution and an assistentialist-based approach inherited from beneficence, has failed. In light of an ecosocial crisis due to the collapse of the current food system there is a growing emphasis on the right to adequate and healthy food, prompting the exploration of alternative basic goods provision services. In this line, La Botiga, a community empowerment initiative, is pioneering transformative practices to guarantee the right to food following social economy and sustainability criteria. This model serves as a testing ground for scalable solutions. This article collects the evolution and evaluation of three vectors of change: the impact on the axis of food guarantee in order to explore if the changes made have improved the coverage of this basic right, the participation and the governance quotas achieved, and satisfaction is analyzed in the different dimensions of the service. The conclusion includes reflections on the challenges and strengths of the service with the aim of providing new transformation tools to the food system as a whole of which it is a part.

Keywords

Right to food, community intervention, social action, social economy (ESS), food insecurity, self-management.

INTRODUCCIÓ

La Botiga és un projecte de garantia alimentària, apoderament comunitari i sostenibilitat, que sorgeix com a resposta a les estratègies tradicionals de repartiment d'aliments davant les situacions de inseguretats alimentària. Es tracta d'un projecte basat en pràctiques del comú, que busca posar al centre les persones que tenen dificultats d'accés a l'alimentació, amb la finalitat que siguin elles mateixes les que cobreixin les seves necessitats més bàsiques a través d'una gestió compartida i d'una nova institucionalitat democràtica que promogui l'autogovern i reforci i amplii els drets socials i de participació de la comunitat (Martínez Moreno et al., 2019).

Existeixen moltes investigacions i pràctiques que evidencien que els béns i serveis poden ser gestionats de forma exitosa per comunitats que coprodueixen juntes. Elionor Ostrom (1990) va recollir a múltiples exemples de recursos i serveis posant en qüestió la dicotomia públic/privat i, juntament amb altres pensadores que han aprofundit en la gestió comunitària, com Vandana Shiva (2002), posen l'accent en la interdependència i la sostenibilitat ecològica com a elements clau. La Botiga és un servei públic de l'Ajuntament del Prat del Llobregat proveït en el marc d'una gestió delegada a una entitat social, Associació Benestar i Desenvolupament, en partenariat amb la Fundació Espigoladors. És, per tant, un espai públic habitat per la comunitat i múltiples organitzacions que el converteixen en un lloc híbrid pensat per instaurar noves formes de fer polítiques públiques. La Botiga, no obvia la relació entre el patiment personal (per manca d'accés a un bé bàsic) i les estructures socials que l'han originat i el poden agreujar.

Per una banda, es disposen de clares evidències de l'esgotament dels recursos naturals sobreexplotats i les externalitats de l'actual sistema agroalimentari, doncs és un dels principals sectors econòmics que contribueixen a les emissions responsables del canvi climàtic juntament amb la producció d'energia (IPCC, 2015) i, per l'altra, sabem que una tercera part dels aliments que es produeixen no arriben a ser consumits en un món global. Els darrers estudis eleven les xifres de les pèrdues i malbaratament alimentari gairebé al 40% (United Nations Environment Programme, 2021; WWF-UK, 2021). La pèrdua d'aquests aliments suposa uns impactes ambientals severos, pèrdua d'aigua i de terra fèrtil, i també - a nivell global - l'emissió del 8-10% dels gasos d'efecte hivernacle (FAO, 2013). I tot i això, segons les Nacions Unides, l'any 2023, 735 milions de persones han passat gana. El binomi "malbaratament alimentari - gana/desnutrició" és una "incongruència sagnant" que no es respon amb més producció agroalimentària (segons les propostes de la gran indústria alimentària) sinó que requereix reduir les pèrdues i el malbaratament (Montagut i Gascón, 2014, p. 81).

Observant la dimensió de malbaratament, l'objectiu és una reducció a la meitat pel 2030, però el progrés és molt més lent de l'esperat (Lipinski, 2023). També la llei catalana 3/2020 estableix accions, incloent la canalització d'excedents cap a entitats del sector social i serveis com La Botiga, i contribuint a aquest objectiu.

Si posem la mirada sobre la inseguretats alimentària, segons l'informe "Alimentando un futuro sostenible" a Espanya, un 13,3% de les llars espanyoles en pateixen, amb un augment significatiu des de la pandèmia de la COVID-19 (Moragues-Faus i Magaña-González, 2022). Les llars amb nivells socioeconòmics més baixos tenen més dificultats per accedir a una alimentació adequada. I tot i que reben les ajudes alimentàries tradicionals no resolen aquesta situació (Durán et al., 2021). A més, les llars amb ingressos insuficients adopten estratègies com canviar el lloc de compra, reduir la qualitat i la quantitat del menjar, i disminuir el consum d'aliments

essencials (Gracia-Arnaiz, 2015). Això té repercussions negatives en la salut, augmentant el risc de malalties cardiovasculars, diabetis i obesitat infantil (Darmon i Drewnowski, 2008). L'elevat percentatge de població amb sobrepès i obesitat a Catalunya es destaca especialment entre les persones en situació de vulnerabilitat (ESCA, 2023).

El model que associa el consum i el mite de l'abundància impulsa el creixement productiu i ens aboca a l'esgotament de recursos sense atenuar la desigualtat social (Acosta, 2015). Per això, aquest article, vol oferir eines que evidencien el funcionament de noves propostes emancipadores, que obren vies a una economia alternativa, social i solidària, que descentralitzen els processos bàsics de subsistència entregant-los al territori i a formes democràtiques de gestió basades en la cooperació i en una distribució més justa.

L'inici d'un nou model d'atenció al Prat del Llobregat que discuteix amb el model assistencialista clàssic dels SDA i les noves propostes a través de les targetes moneder

La Botiga sorgeix com alternativa als clàssics SDA i a l'actual model de les targetes moneder, tant en la dimensió alimentària com en la seva pràctica organitzativa i de justícia social. En relació a la dimensió alimentària, els aliments que distribueixen els SDA són bàsicament producte sec, de llarga conservació, de baix cost i no cobreixen totes les necessitats nutricionals. Bona part d'aquests productes provenen de la UE, i específicament del Fons d'Ajuda Europea per a les Persones més Desfavorides 2014-2020 (FEAD) que va néixer amb l'objectiu de finançar la provisió d'aliments o assistència de materials bàsics a la població. Específicament, a Espanya es va decidir que l'ajuda es destinava exclusivament a pal·liar la privació alimentària i fins a la fi del programa, es va fer la compra, el subministrament als centres d'emmagatzematge (Bancs d'aliments) i la distribució a través d'organitzacions associades al repartiment (OAR) que han aprovisionat aliments de forma gratuïta a les persones. Després de diferents modificacions, l'última fase de repartiment d'aliments fou l'abril de 2024, moment en el qual es va donar per finalitzat el Programa FEAD 2014-2020 (Reial decret 93/2024).

En segon lloc, els SDA s'han nodrit d'excedents alimentaris (secs, frescos, cuinats, congelats, etcètera) descartats de la comercialització, tot i que encara tenen valor com a recurs nutritiu per a les persones (Montagut i Gascón, 2014). Tanmateix, la recuperació és complementària ja que una alta variabilitat dels productes i de les quantitats que es poden recuperar no permet obtenir de forma programada aliments. En tercer lloc, els SDA han disposat de productes provinents del SERMA, programa d'excedents no comercialitzables de fruites i hortalisses de temporada retirades dels mercats. En quart lloc, de donacions i recaptés que aporten productes concrets i que sovint es reben en grans quantitats (Banc d'Aliments). En cinquè lloc, per espigolament. Un mètode que permet l'accés al producte fresc i fomenta una alimentació saludable, local i de temporada. I per últim, de compres directes d'aliments realitzades per les entitats o els ens locals, sovint basades únicament en el criteri econòmic i de complementarietat per diversificar lleument la cistella bàsica de productes que s'obtenen a través de donacions. La falta d'acords de col·laboració directes amb els productors fa que moltes vegades aquestes compres es realitzin en establiments comercials (supermercats), i per tant, part dels pressupostos acaben dirigits als marges de les distribuïdores, fet que redueix la compra d'aliments.

Segons les dades d'impacte de l'any 2023 de la Federació espanyola de Bancs d'Aliments, 6.493 entitats han distribuït 138.046 tones a tota Espanya, que han arribat a 1.187.976 persones.

Un informe elaborat per la Diputació de Barcelona (2019) va identificar més de 142 SDAs a la demarcació de Barcelona (exceptuant la ciutat). Es va detectar que la prestació més freqüent era la distribució per lots (80,9%) i en segon lloc, les prestacions econòmiques, com xecs o vals (53,9%) seguit del complement econòmic de beques menjador (39,4%). Només un 9,5% dels municipis declaraven comptar amb elecció lliure d'aliments. I específicament, segons les dades aportades pels serveis socials del Prat del Llobregat (2023), 493 famílies perceben targetes moneder, 337 infants estan subscrits a menjadors escolars i 3.126 persones són compradores de La Botiga.

Finalment, els models recentment implantats de targeta moneder tenen a veure amb el nou Fons Europeu Plus (FSE+) i la constitució a Espanya del Programa FSE+ Básico, dissenyat per la provisió de targetes o vals bescanviables per productes bàsics d'alimentació o d'assistència material bàsica. El programa ha estat gestionat directament pel Ministeri de Drets Socials, Consum i Agenda 2030, que, a partir d'una concessió directa, ha adjudicat a Cruz Roja Española (Reial decret 93/2024), qui s'encarregarà, d'una banda, de realitzar la licitació de les cadenes de supermercats on es podrà fer el bescanvi de les targetes moneder en productes; i, d'altra banda, de la provisió i recàrrega de les targetes, el seguiment i verificació de l'aplicació i l'ús de targetes i la coordinació per a derivació de famílies que s'adheriran al programa. A Catalunya, Creu Roja serà l'entitat responsable de la provisió de les targetes (Reial decret 93/2024) i les tres cadenes de supermercat on les famílies podran comprar amb la targeta moneder són: Caprabo/ Eroski, Carrefour i Alcampo. Aquest sistema també ha estat reforçat a través dels pressupostos de la Generalitat de Catalunya en la convocatòria ordinària de subvencions del Departament de Drets Socials i impulsat en els programes de suport a municipis per la Diputació de Barcelona. D'aquesta manera es multiplica l'impacte de la despesa de diners en les grans superfícies, adduint que la compra amb targetes evita l'estigmatització i deixant a una segon pla la promoció de l'alimentació saludable, el suport al comerç i a la producció local i sostenible i l'aposta per una relació basada en la justícia social.

El sorgiment d'una proposta de provisió alimentària emmarcada en sobirania alimentària

El nou model s'inicià el dia 1 de juny del 2021 per tal d'acomplir 4 objectius: el dret a l'alimentació de la població en situació de vulnerabilitat econòmica que no té l'accés garantit a l'alimentació saludable; la promoció de respostes locals en l'àmbit de l'ocupació i l'economia local, i especialment de l'economia social i solidària; el foment del producte de proximitat i la prevenció de la generació de residus així com de les repercussions socials i econòmiques del malbaratament alimentari; i, finalment, l'enfortiment comunitari com a estratègia de les polítiques d'inclusió, que situa al centre l'agència i les capacitats de la ciutadania per a la planificació i control de la gestió del servei.

Per aconseguir-ho, La Botiga s'estructura en 6 grans programes. El *programa central* és el de *garantia alimentària*, i es defineix per un model d'autoservei i venda assistida oberta al públic derivat des dels Equips Bàsics d'Atenció Social i centrat en assegurar la realització de compres variades i adequades a les necessitats i gustos de tots els membres de la unitat familiar, segons les recomanacions nutricionals per l'Agència Catalana de Seguretat Alimentària (ASPCAT, 2024) de cada grup d'aliments. L'assortiment de productes que hi ha a La Botiga, que compleixen criteris d'alimentació saludable i sostenible, juntament amb el sistema de punts, el sistema de

senyalització i amb les activitats de formació sobre alimentació saludable, donen la informació necessària a les persones per a una elecció d'aliments que els permetin seguir les recomanacions de l'APSCAT (2014).

El procés de compra es realitza mitjançant una moneda pròpia, les Ricardes, assignades a les famílies participants del servei. Aquesta moneda dona el valor a l'aliment sense referència a l'euro i s'utilitzen criteris de salut, sostenibilitat i accessibilitat per tal de fomentar la sortida de producte saludable o assegurar l'equitat en la venda de productes escassos de gran valor nutricional i cultural, com l'oli d'oliva. L'objectiu és promocionar el consum de productes amb alta qualitat nutricional i desencoratjar el consum de productes menys saludables i de consum ocasional.

Els productes que nodreixen La Botiga provenen de les vies tradicionals dels serveis de distribució gratuïta i de les compres definides per la Política de compres, document que es regeix per criteris específics provinents del marc de la sobirania alimentària i d'una aproximació culturalment diversa: prioritització del producte agroecològic, de proximitat i de temporada, foment de la pagesia local i de les entitats de transformació alimentàries també locals que segueixen criteris de sostenibilitat socials, ambientals i culturals així com principis de l'economia social i solidària. Seguint aquests criteris de compra, s'escullen empreses per complementar l'oferta: actualment els proveïdors aporten productes làctics, proteïna animal, altres verdures i fruites, i asseguren la disponibilitat de producte fresc.

Aquest abordatge ecosocial no seria possible sense el *programa d'ecosistema de productes i d'empreses locals* dels diferents àmbits, amb especial atenció a l'economia social i cooperativa, proveïdors de productes alimentaris o d'altre tipologia, així com col·laboradors per al funcionament dels serveis i activitats promogudes a l'entorn del dispositiu. En la compra de producte s'estableixen vincles econòmics justos i respectuosos amb el medi ambient, reduint la dependència de corporacions remotes i escurçant la distància entre proveïdors i consumidores a través de pràctiques com la sembra i compra planificada.

El *programa de governança cooperativa* és l'altra pilar que articula l'objectiu emancipador del dispositiu. La Botiga s'executa amb la finalitat de desplegar una organització basada en l'autogestió per part de la comunitat de consumidors i consumidores, des de la col·laboració i la solidaritat, així com el suport de l'ens municipal i la resta d'entitats involucrades. Operativament, tota persona que inicia les compres és convidada a participar en la gestió del servei (suport a magatzem, suport a botiga, etc.) i en les comissions o cercles de treball en el que es van decidint aspectes del dia a dia. Actualment, La Botiga té en marxa les comissions d'alimentació, participació, convivència i de sostenibilitat. Formar part del grup d'autogestió és lliure i voluntari, i la vinculació no està sotmesa a cap condicionalitat.

Aquest programa està molt lligat al *programa de participació i dinamització comunitària* a través del qual es busca impulsar accions de sensibilització i de dinamització per a implicar a la comunitat en la reivindicació pel dret a l'alimentació adequada i saludable, la reducció del malbaratament alimentari i la sobirania alimentària a nivell local. Inclou la realització de tallers i activitats grupals que paral·lelament treballen amb estratègies de coneixement i reconeixement de la comunitat i el territori. Així mateix, en la dimensió social, el *programa d'aprenentatge i inclusió laboral* té com a objectiu promoure i facilitar processos personalitzats i assistits de formació i d'inserció sociolaboral de persones amb dificultats per accedir al mercat de treball.

Personal en pràctiques, plans d'ocupació, programes d'aprenentatge i serveis, entre altres, fan de La Botiga un espai d'aprenentatge i intercanvi de sabers i recursos.

Finalment, el *Programa de Sostenibilitat* busca evitar la generació de residus i promoure la reutilització dels que es generin, així com incorporar producte procedent de la recuperació d'excedents de les diferents baules de la cadena de la indústria alimentària. Inclou la distribució a granel de productes, la minimització d'envasos i projectes com l'autocompostatge dels residus orgànics, en coordinació amb projectes com Lombricultura Lúdica, que es revalora elaborant humus destinat als Horts Comunitaris i als horts d'escoles i instituts del municipi.

OBJECTIUS I METODOLOGIA

En l'escenari actual de dispositius que fan front a la garantia alimentària i considerant els canvis en les polítiques públiques europees relatives a la cobertura de necessitats bàsiques, La Botiga és, després de tres anys de funcionament, un servei que ha obert un procés de transformació cap a fórmules de major emancipació comunitària. Aquesta transformació no és fruit de la improvisació i des de l'inici el servei ha comptat amb eines de monitorització i avaluació. Gràcies a això, aquest article centrat en el cas de La Botiga, recull l'evolució i l'avaluació de tres vectors de canvi del projecte: s'avalua l'impacte en l'eix de garantia alimentària preguntant si s'ha aconseguit reduir la inseguretat de la població atesa, l'eix de participació i governança, i finalment, la satisfacció que expressen les persones beneficiàries.

La discussió oberta se centra en valorar si l'actual implementació de La Botiga és realment una proposta emancipadora alternativa als models clàssics de SDA i l'actual model d'implementació de la targeta moneder. Les hipòtesis sobre les que es base l'observació dels tres anys de transformació de La Botiga del Prat del Llobregat són:

- El canvi del programa de garantia alimentària, basat en una política pròpia, amb criteris derivats de la sobirania alimentària, té un impacte ecosocial; per una banda, en l'augment de la seguretat alimentària de les persones compradores i, per l'altra, en l'enfortiment del sector alimentari de l'economia social i solidària en contraposició a la indústria alimentària responsable del 40% de les emissions totals de gasos d'efecte hivernacle (Shiva, 2024).
- El model de governança, implantació comunitària i d'abordatge inclusiu de La Botiga impacta positivament en la participació de la comunitat vinculada, malgrat l'herència assistencialista i paternalista dels serveis tradicionals de distribució gratuïta d'alimentació (Llobet et al., 2022) i la manca de pràctiques d'innovació democràtica i de xarxes cooperatives al voltant dels dispositius públics de protecció social (Martínez Moreno et al., 2019).

Mostra

Durant el 2022, s'han atès 1.239 famílies, sumant un total del 3.514 persones. Durant el 2023, s'han atès 1.152 famílies, sumant un total de 3.136 persones. La quantitat de famílies ateses varia en funció de les prescripcions de Serveis Socials, atenent aproximadament entre 620-730 famílies al mes. Cada família té una persona representant que és qui compra els aliments, i totes elles constitueixen l'anomenada població de La Botiga. Per cada eina de monitorització i avaluació emprada, s'ha treballat amb una mostra de població diferent, ja que el període de realització ha estat diferent i la participació de les persones ha sigut voluntària.

En primer lloc, s'exposa l'anàlisi dels indicadors de monitorització del dispositiu basat en el Quadre de Comandament (QC) propi. Aquesta mostra correspon al 100% de les persones representants de les famílies ateses. En segon lloc, per a la diagnosi alimentària, es realitzen les enquestes en dos períodes diferents. Al maig-juny del 2022, amb una participació del 55,05% (304 respostes vàlides de 646 famílies ateses) i durant el mes de desembre el 2023, amb una participació del 50% (205 respostes vàlides de 410 famílies ateses). En tercer lloc, per la diagnosi de participació i governança, es realitza amb la col·laboració de 138 persones, durant l'octubre del 2023, amb una participació del 43,12% (138 resposta vàlides de 320 famílies ateses). A més, s'avalua el nivell de satisfacció, durant el mes de febrer del 2023 amb una participació del 51% (200 respostes vàlides de 391 famílies ateses).

Eines

Al QC, les dades es recopilen mensualment i es consoliden anualment s'utilitzen dades del programa de gestió eQuàliment i registres interns del servei, incloent indicadors de participació comunitària, governança cooperativa, inserció laboral i ecosistema local d'empreses tal com unitats familiars, composició de les unitats de convivència, aliments rebuts i entregats, quilos per grup alimentari, etc.

Tant a la diagnosi alimentària, la de participació i governança com la de satisfacció, s'han fet servir enquestes adaptades a cada objectiu. Les enquestes les han realitzat tècniques del projecte, en format presencial a La Botiga, a les persones que venien a fer la compra. La durada mitjà ha estat d'aproximadament 30 min.

La diagnosi alimentària es divideix en quatre apartats: dades socioeconòmiques, percepció de La Botiga, hàbits alimentaris i accés a una alimentació suficient (s'ha emprat l'indicador d'inseguretat alimentària de la FAO (2021) (FIES, Food Insecurity Experience Scale), amb l'objectiu de conèixer el nivell de seguretat alimentària que proporciona el projecte, i per conèixer quin són els hàbits i percepcions alimentàries de les usuàries.

En el cas de la diagnosi de participació i governança, l'enquesta consta de 50 preguntes dividides en 6 seccions: dades sociodemogràfiques, participació social i comunitària, cooperativisme i governança cooperativa, experiència participativa, experiència en els cercles de treball o comissions i comunicació.

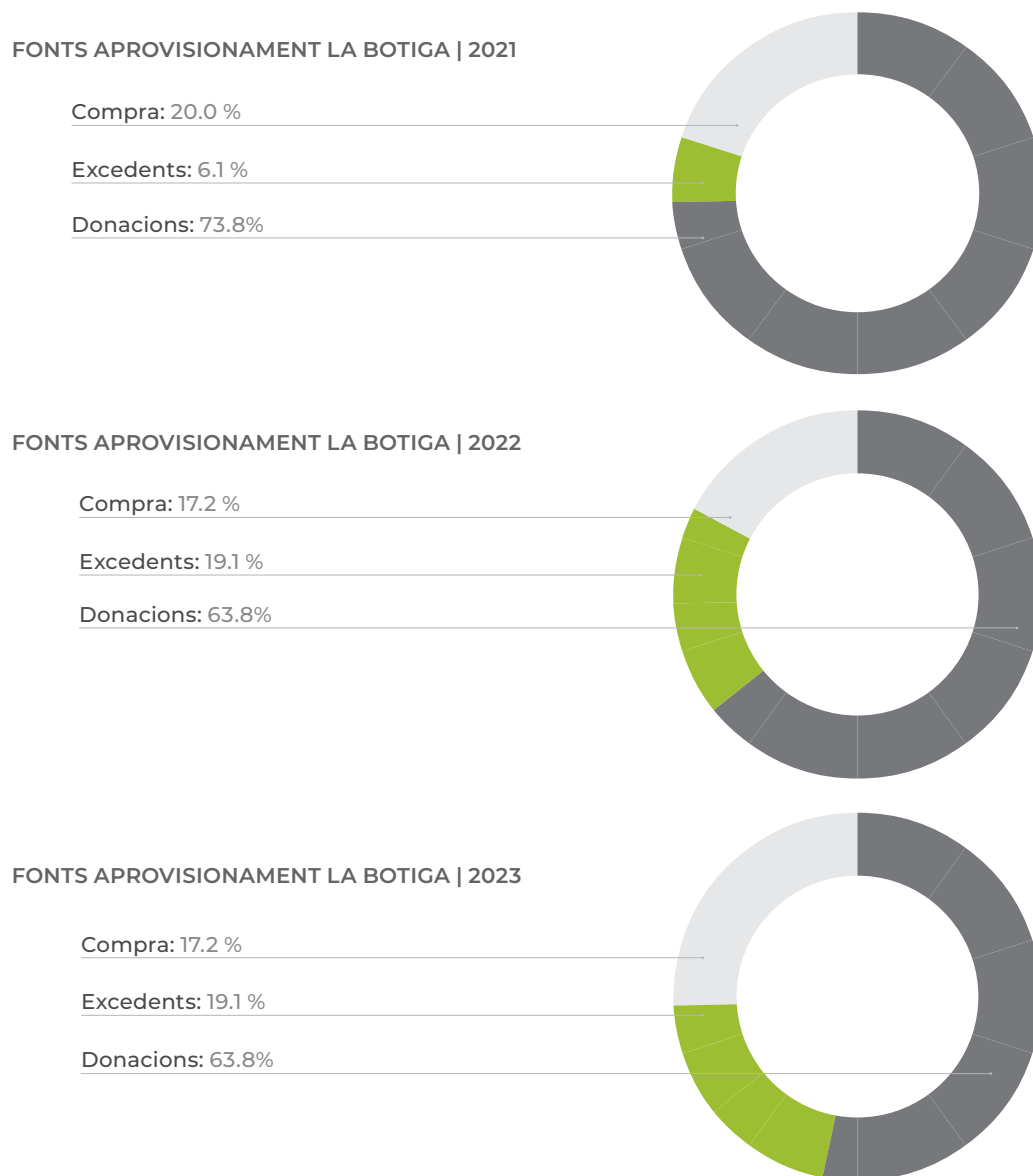
L'enquesta de satisfacció inclou preguntes sobre alguns productes concrets (es descarten els productes provinents de donacions i/o excedents agraris i minves de supermercat), activitats o formats de comunicació. Les respostes s'escalen de l'1 al 10, on 1 indica la mínima satisfacció i 10 la màxima.

VALORACIONS ENTORN EL MODEL DE PROVISIÓ I LA GARANTIA ALIMENTÀRIA

Des del seu inici, La Botiga ha aconseguit reduir la dependència respecte a les donacions, incrementant el pes relatiu de la compra i dels excedents en l'aprovisionament del servei. Per veure aquests canvis, la Figura 1, mostra com al 2021 els aliments rebuts a La Botiga provenien en un 73% de donacions (especialment de grans donants com el FEAD i el Banc dels Aliments), en un 20% de compra i en un 7% d'excedents alimentaris i com, dos anys després, al 2023,

les donacions han representat el 53%, la compra el 26% i els excedents un 21%. La menor dependència de les donacions (tot i que es mantingui la dels excedents) ha permès el servei diversificar la seva oferta alimentària, d'acord amb la política alimentària i de compres, i millorar la qualitat dels productes oferts, sota els criteris de producte fresc, saludable, de temporada i local. A través de la compra, s'han escurçat els circuits de distribució i s'han consolidat vincles amb empreses i entitats de l'economia social i cooperativa, amb impacte social positiu i un impacte ambiental menor.

Figura 1 | Evolució de les fonts d'aprovisionament de La Botiga (2021-2023)

Font: Elaboració pròpia d'Associació Benestar i Desenvolupament a partir de QC de La Botiga.

La possibilitat de disposar de pressupost i de subvencions públiques per a la compra de productes ha contribuït a què al 2023, del total de 433.390 kg d'aliments lliurats, el 28% corresponguessin a fruita i verdura fresca, el 8% a proteïna animal (incloent pollastre i vedella fresques i ous de pagès ecològics, complementaris a les conserves de sardina i tonyina i al peix congelat rebuts a través de donacions) i el 20% a productes làctics (incloent llet, iogurts i

formatge). En el cas dels productes de compra frescos, seguint criteris agroecològics.

Actualment, La Botiga compta amb 9 proveïdors de compra, dels quals 5 són cooperatives, 2 són centres especials de treball, 1 és empresa d'inserció i 1 és associació de petits productors del municipi (amb els que es treballa a partir d'acords de sembra planificada). Les relacions de compra amb aquests proveïdors ha suposat, només al 2023, injectar 304.500€ de diner públic (pressupostos municipals i autonòmics) en projectes de l'economia social i cooperativa, que en altres models de l'abordatge a la garantia alimentària es vehiculen a través d'empreses nacionals o supranacionals de la gran indústria alimentària, que no contribueixen específicament a la millora de la resiliència econòmica, ambiental ni social del territori.

Impacte del nou model sobre la seguretat alimentària des de les persones

A la diagnosi del 2023, el 97,56% de les persones enquestades es defineixen com una de les principals persones encarregades de l'alimentació i les compres a la seva llar, mentre que al 2022 era del 89,90%. Al 2023, el 60,98% conviu amb menors de 16 anys i el 79,1% té uns ingressos iguals o inferiors als 600€. Mentre que al 2022, els percentatges eren de 73,11% i 42,86%, respectivament.

Entre les dues diagnosi, els serveis socials de l'Ajuntament del Prat van incloure canvis en els criteris de derivació del servei; possiblement, al ser més estrictes ha variat el nivell de cronificació del servei. Respecte el 2022 (veure figura 2), s'observa una reducció del nombre de persones que porten més d'un any essent compradores, concretament: el 2022, el 60% de les persones enquestades portaven més d'un any mentre que al 2023, s'ha reduït al 44,88%.

A partir de la diagnosi realitzada el 2023 (veure figura 3), s'ha observat que el 24,39% de la població es troba en una situació de moderada inseguretat alimentària, mentre que el 19,02% experimenta una inseguretat alimentària severa. És important assenyalar que aquests percentatges han disminuït en un 13,61% i un 8,98%, respectivament, des de maig del 2022 (veure Figura 2). En contraposició, s'ha registrat un augment del 17% en el grau de inseguretat alimentària lleu i un 8% en la seguretat alimentària.

Figura 2 | Classificació enquesta maig 2022

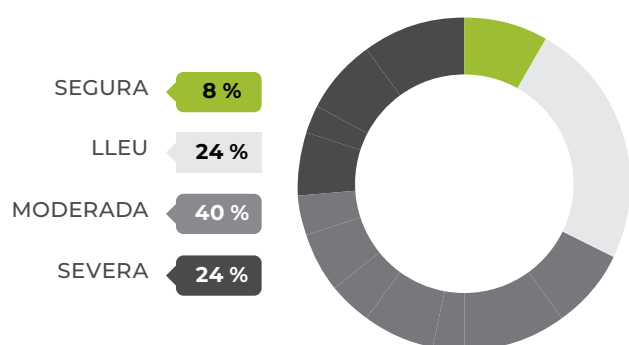
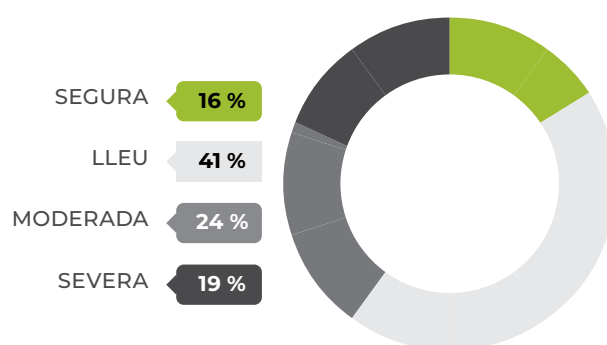

Figura 3 | Classificació enquesta maig 2023

Font F1 i F2: Elaboració pròpia F. Espigoladors.

Si analitzem amb més detall els resultats de les 8 respostes, tal i com es mostra a la Figura 4, podem veure una reducció en comparació amb l'enquesta del 2022, amb una excepció: el 81,95% dels enquestats han manifestat preocupació per la manca d'aliments suficients per menjar en els últims 12 mesos, amb un increment del 4,32%.

Taula 1 | Comparativa resultats enquestes 2022 i 2023.

		2022	2023
WORRIED	S'hagin preocupat per no tenir suficient aliment per menjar	77,63%	81,95%
HEALTHY	No hagin pogut menjar aliments sans o nutrients	66,78%	57,07%
FEWFOOD	Hagin menjat poca varietat d'aliments	77,63%	67,98%
SKIPPED	Hagin hagut de saltar-se algun menjar	54,61%	36,95%
ATELESS	Hagin menjat menys del que pensàvem havien de menjar	60,20%	43,35%
RANOUT	La seva llar s'hagi quedat sense aliments	43,42%	25,85%
HUNGRY	Han tingut gana però no van menjar	37,83%	22,44%
WHLDAY	Han deixat de menjar durant tot el dia	26,63%	20,00%

Font: Elaboració pròpia Fundació Espigoladors.

Entre les persones que han estat beneficiàries del servei de La Botiga durant més d'un any, el 56,25% mostra seguretat alimentària, reflectint un augment del 47,41% respecte al 2022. A continuació, un 45,25% experimenta una inseguretat alimentària lleu, mentre que un 42% i un 38,46% pateixen una situació de moderada i severa inseguretat alimentària, respectivament. És rellevant destacar que no s'observa cap correlació entre la cronicitat en l'ús del servei i els ingressos mensuals amb els nivells de inseguretat alimentària.

Cal especificar que el servei no assegura un 100% de l'alimentació conforme a les recomanacions nutricionals (ASPCAT, 2024), per tant, és necessari complementar la cistella. No obstant això, s'observa que un 5,65% el 2022 i un 5,85% el 2023 no ho fa, d'aquesta manera, no poden seguir una alimentació adequada, saludable i sostenible. En contrast, la resta, que sí completen la cistella, mostra que el 82,04% el 2022 ho feia amb productes de neteja, el 78,5% amb carn seguit del peix amb un 66,20%. En el 2023, un 94,15% complementa la cistella, sent el 93,66% amb làctics, el 76,59% amb carn i el 45,37% amb peix. Tots ells, aliments d'origen animal.

Una participació radicalment oberta i inclusiva

A l'antic model de distribució del que és hereva La Botiga, participaven unes 30 persones voluntàries de la ciutadania, que no eren usuàries del servei, a més de l'equip tècnic. Al llarg d'aquests tres anys, s'ha obert a molts altres grups humans del territori, especialment per les persones compradores del servei. En concret, al 2023 s'han vinculat a La Botiga: 33 persones compradores, 48 persones no compradores, 52 alumnes d'escoles i instituts (a través de programes d'aprenentatge i servei, servei comunitari i diversificació curricular), 5 persones a través de programes de mesures reparadores i 1 persona a través de programes de mesures penals alternatives. De les 46 persones voluntàries no compradores, el 50% són dones. Un 89% tenen nacionalitat espanyola i un 11% es troben en alguna fase de procés migratori. Pel que fa a les 33 persones participants compradores, el 60,6% són dones i el 30,3% tenen nacionalitat espanyola.

Al llarg del 2023, es van realitzar també 34 activitats i tallers oberts al territori, tant a compradores com no compradores, que es van dur a terme amb la col·laboració de 7 entitats locals i de l'àrea metropolitana i, en alguns casos, sent persones compradores les conductores dels tallers. Aquestes activitats van consistir en cicles de tallers sobre l'alimentació i la sostenibilitat, espais estables d'aprenentatge de TICs, programa d'accions d'assessorament i estalvi energètic, programa d'accions d'orientació laboral per dones en sectors laborals masculinitzats, així com campanyes artístiques/culturals comunitàries.

L'enfocament d'una participació radicalment oberta i inclusiva ha generat la vinculació de persones i col·lectius que tradicionalment no han participat en contextos socials, comunitaris o associatius, inclús en aquells en que n'eren les persones destinatàries. En molts casos, existeix ja des de la institució una divisió de rols profunda i exclouent, de manera que assumir el rol d'usuari o "beneficiari" impedeix assumir altres rols dins els projectes o serveis socials.

La participació de les pròpies persones destinatàries del projecte trenca l'arrel d'aquest paradigma assistencialista i desactivador dels models tradicionals de l'acció social. A més, el darrer any, 11 persones compradores o ex-compradores del servei, algunes també participants, s'han incorporat a l'equip de persones treballadores a través de plans d'ocupació.

Cal tenir en compte que en la diagnosi que es va realitzar entorn la participació (específicament a les persones compradores no participants a La Botiga) es va obtenir que el 64,5% de les persones enquestades no han realitzat mai un voluntariat i només el 7,2% participa actualment en alguna activitat, entitat o projecte de manera voluntària. Els motius principals pels quals aquestes persones no han participat o no participen són perquè no tenen temps (35,5%), per què no troben el projecte adequat (18,3%) o per què desconeixen llocs on poden fer voluntariat (14%).

El 90,6% de les persones enquestades tampoc han estat membres o socis d'associacions plataformes, moviments socials o veïnals. I el 65,9% no participa en tallers, activitats o cursos que es realitzen als equipaments del Prat de Llobregat.

El 34,8% de les persones enquestades no tenien coneixement de poder participar activament en la gestió de La Botiga i un 78,2% no sabien de la possibilitat de participar en les activitats i tallers que s'ofereixen.

El 52,9% van informar de que estarien potencialment interessades en participar-hi, i un 28,3% que ho estarien, però no disposen de temps actualment per vincular-s'hi, principalment a causa de les responsabilitats familiars i la cura de persones (51,2%) i les responsabilitats laborals (32,6%). El 18,8% de les persones van respondre no estar interessades en participar, especialment per falta de temps (77,8%) i per problemes de salut (11,1%).

De les persones a priori interessades en participar, el format que prioritzarien seria assistir a tallers i activitats (24,8%) o donar suport en tasques de gestió operativa, com la reposició (28,4%), preparar caixes de fruita i verdura (12,4%) o l'etiquetatge de productes (11,5%).

Pel que fa a l'interès de participar en tallers i activitats, els continguts pels que

les persones van mostrar preferència van ser els tallers de TICs (17,2%), la cuina de reaprofitament i la cuina intercultural (15,2% i 11%, respectivament), l'intercanvi lingüístic (11,4%), les espigolades (9,7%), les visites a horts (6,9%) i els tallers de nutrició (7,2%).

El 66% de les persones enquestades va afirmar que si a La Botiga es facilités un certificat de voluntariat motivaria la participació dins del projecte i el 50% de les persones va afirmar que un servei de canguratge dins de la Botiga facilitaria la participació en els tallers i voluntariat. Tenint en compte el biaix de gènere i que el treball domèstic i reproductiu afecta més directament a les dones, trobem que el 87% de les persones que van contestar que sí en relació al servei de canguratge, van ser dones.

La proposta d'una governança cooperativa

Al llarg d'aquests dos anys a La Botiga s'han obert 4 comissions o grups de treball, inspirades en els models cooperativistes: Comissió d'Alimentació, Comissió de Participació (aka Comissió Regar la bola), Comissió de Convivència i Comissió de Sostenibilitat. Els grups han estat fonamentalment integrats per un mínim de 3 persones, tant de l'equip tècnic com de persones compradores i persones voluntàries. En el conjunt de les comissions, al llarg del 2023, hi han participat un total de 20 persones.

Amb l'objectiu de dissenyar i implementar formats de participació en governança que requereixin una menor implicació per a les persones i més adaptats a les seves realitats i possibilitats, el 2023 es van iniciar les consultes populars. S'han centrat en la incorporació de nous productes (vedella i formatge). Hi van participar 144 i 101 persones respectivament, a través d'un procés de vot directe al llarg de dues setmanes.

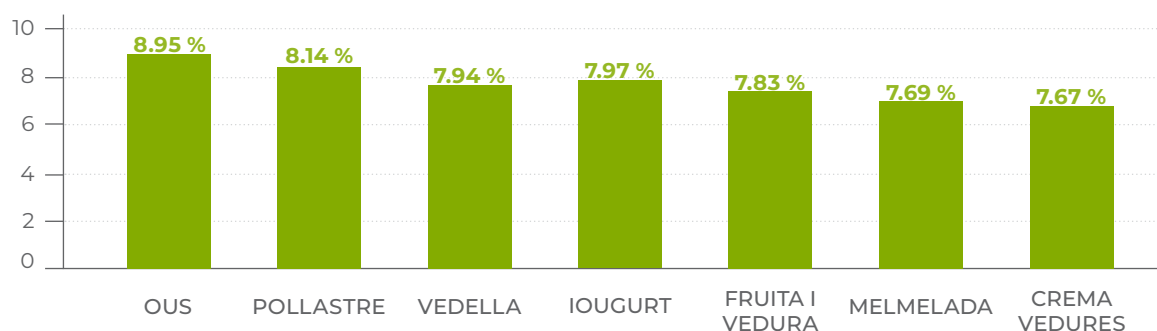
El coneixement o vinculació amb la cultura associativa i cooperativa entre les persones compradores a La Botiga és molt baix, doncs el 73,9% de les enquestades no saben que són les cooperatives o els grups de consum i només el 4,3% en formen o n'han format part en alguna ocasió.

El percentatge observat és encara més baix quan es tracta de participar en òrgans de decisió, ja que només el 2,2% ha participat alguna vegada en una assemblea, comissió o òrgan de govern de tipus assembleari, on puguin formar part del procés de presa de decisions. Només el 14,5% de les persones enquestades tenien coneixement de l'existència de comissions dins de La Botiga, i el 28,3% estarien interessades en participar activament en alguna d'elles.

La satisfacció de les famílies compradores amb el nou model

En la diagnosi del nivell de satisfacció, les persones enquestades van puntuar amb una nota mitjana de 7,7 punts la varietat de productes disponibles a La Botiga, amb un 39% que van atorgar un 9 o 10 a aquesta categoria, i amb un 7,72 la quantitat de productes.

La qualitat global dels productes disponibles s'ha valorat amb una nota mitjana de 7,98 punts. Pels productes específics, procedents de compra, les notes mitjanes van ser: 8,95 pels ous ecològics; 8,14 pels pollastres sencers; 7,97 pels iogurts; 7,94 per les hamburgueses de vedella; 7,83 per la fruita i la verdura fresques; 7,69 per les melmelades i compotes i 7,67 per les cremes de verdures (veure Figura 5).

Figura 4 | Nivell de satisfacció respecte els productes de compra de La Botiga

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta de satisfacció de 2023

El nivell de satisfacció en relació a la possibilitat de participar en la gestió del servei va ser de 9,04 i de la realització de tallers i activitats de 8,39. L'atenció i el tracte rebuts van obtenir una puntuació mitjana de 9,51, la comunicació es va valorar amb un 9,31. L'espai es va valorar amb una puntuació de 9,2. Per finalitzar, el nivell de satisfacció general és d'un 8,97, on gairebé el 53% de les enquestades va puntuar amb un 10. La satisfacció general varia i disminueix segons el temps que les persones romanen en el servei.

Limitacions:

- Període de realització de les diferents diagnosi no ha estat el mateix, fet que pot afectar en la representativitat dels resultats sobre la població total de usuàries de La Botiga.
- Diagnosi alimentària: l'ús d'un mostreig no probabilístic i l'ús d'enquestes podria limitar la representativitat de la mostra per la població total de la Botiga, tot i que es compensaria per l'elevada participació en les dues diagnosi (55% el 2022 i 50% el 2023).
- Diagnosi alimentària (i les altres en total): la manca d'anàlisi estadístic que elimini l'efecte de factors de confusió en l'impacte de la Botiga en, per exemple, els hàbits alimentaris de la seva població podria debilitar l'associació entre el model de La Botiga i el seu impacte en els hàbits alimentaris de les persones usuàries.

CONCLUSIONS

Les estratègies individuals d'afrontament a la inseguretad alimentària són diverses però, bàsicament, suposen una pèrdua de quantitat i varietat en els aliments. El criteri central d'elecció passa a ser el preu, l'àpat se simplifica en un sol plat, s'escullen aliments altament calòrics i greixos que aporten sensació de sacietat, es privilegia el congelat sobre el fresc o es disminueix el número o freqüència de menjades. En aquest context d'escassetat, els serveis d'ajuda tradicional, tot i poder proporcionar un alleujament immediat, ofereixen una resposta, nutritiva i culturalment, ineficaç (Llobet et al., 2022).

El que podem concloure amb les dades presentades és que la proposta alternativa als models tradicionals sí que proporcionen alleujament. Tot l'esforç de transformació de la dimensió purament alimentària de La Botiga sembla haver incidit en la millora de la seguretad alimentària de les persones beneficiàries, ja que s'aprecia un augment de la seguretad al 2023 així com

una disminució significativa de les categories d'inseguretat greu i moderada. Aquesta millora posa de manifest que aquest canvi de model permet garantir el dret a l'alimentació saludable, sostenible i adequada. L'augment en l'oferta de productes frescos, d'higiene i de neteja de la llar ha permès modificar la compra complementària de les persones usuàries per aliments adequats a la seva dieta.

En relació la dimensió comunitària, val a dir que La Botiga s'ha apropiat del concepte de participació que proporciona l'anàlisi crítica als models tradicionals (Magaña-González et al., 2023), específicament, de la definició de Blanco (2018). La Botiga no només busca millorar la situació del col·lectiu de persones que pateixen inseguretat alimentària sinó que pretén promoure la cooperació, la solidaritat i l'autogestió com a estratègies per generar benestar i confrontar les dinàmiques d'exclusió i precarització alimentària. L'entrega sense contraprestació fereix al que rep, la caritat humilia, i, sense reciprocitat, no s'aconsegueix el respecte mutu (Sennett, 2006). Per això, tot i que l'enquesta reflecteix un col·lectiu de persones socialment poc mobilitzat, des de l'inici de la transformació del servei més de 250 persones del territori s'han involucrat en les activitats diàries, i han demostrat que l'anhel de subvertir la lògica assistencial és real.

Tanmateix, cal, com mostren les dades de la diagnosi, una major difusió de les vies de relació amb La Botiga. La satisfacció reportada en relació a la possibilitat de formar part de la gestió del servei és alta, però el nivell de vinculació és encara molt millorable. Un fet destacable és que la majoria de persones s'han sorprès molt al ser preguntades pel seu nivell de satisfacció. Possiblement, en la intervenció social hi ha una baixa cultura en l'avaluació, però també es pot vincular amb el tradicional predomini de les relacions de poder asimètriques dins d'aquests serveis, que generen tant actituds intervencionistes i paternalistes per part dels "donants" com sentiments de deute per part dels "receptors" (García Escamilla et al., 2017).

Degut a la reflexió entorn aquest model assistencialista, molts municipis o organitzacions socials han aplicat les targetes moneder com alternativa, tanmateix, si bé aconsegueixen trencar amb el marc de relació caritativa i els subsegüents efectes d'estigmatització, no qüestionen en profunditat el model alimentari que sustenta els processos de precarització alimentària (Llobet et al., 2022).

Les propostes emancipadores interpel·len el model no només situant en el debat públic l'alimentació sinó que acompanyen, en la pràctica diària, un procés de canvi que passa d'una concepció individualitzada a la col·lectivització i politització del fet alimentari (Llobet et al., 2022). En el camp social, l'abordatge individual del patiment, enfocat a contenir, alleugerir o fins i tot, en el millor dels casos, a rearmar les vides, pot esdevenir un reforç als principis rector del sistema econòmic neoliberal (Jordana, 2018). El concepte de pobresa reduït a l'individu i als seus atributs bloqueja una lectura estructural (De Martino, 2017) i pot abocar la intervenció social a un mer pal·liatiu que queda buit de qualsevol potencial emancipador (Pinto et al., 2017). Per això, les pràctiques alternatives conceben l'alimentació com una clau per la transformació social. L'alimentació és un recurs bàsic del sosteniment material de la vida i la manca d'accés és un atemptat a la supervivència. Situar aquest dret al centre de les pràctiques socials reorganitza els abordatges i reconfigura tot acte. En la pràctica de La Botiga això es materialitza en la compra, que es realitza sota criteris polítics de justícia social i ecològica, i en l'organització del servei, que busca ser cada cop més col·lectiva i comunitària tot i la manca de pràctiques polítiques i cooperatives del col·lectiu humà que forma el servei. L'objectiu últim del projecte col·lectiu és fer aflorar la força de l'aliança del territori, de persones i organitzacions, per alterar el context

de patiment (la inseguretat alimentària) sobre el que s'ha erigit (Pié, 2018).

Tanmateix, val a dir que aquest procés de politització de les pràctiques socials entorn l'alimentació s'emmarca en diversos escenaris paradoxals. Per una banda, actualment les persones compradores de La Botiga venen derivades dels equips de serveis socials que empren codis i criteris per establir l'elegibilitat. Per tant, les persones arriben a un projecte que les interpel·larà com a participants i activistes, havent estat catalogades de mereixedores d'ajuda. Per altra banda, la progressiva conquesta de l'autogestió i l'autogovern xoca amb la condició del finançament públic en el marc d'una contractació i de diverses subvencions (Magaña-González et al., 2023), amb el sistema de provisió a través de donacions (del que clarament depèn encara l'alimentació distribuïda a La Botiga i que actualment està vivint una dràstica disminució pels canvis ja explicats en les polítiques europees) i de l'equilibri i vinculació de les organitzacions del territori. Evidentment els pròxims passos del projecte poden veure's colpejats per la dificultat de conciliar tots aquests factors amb el desig emancipatori. Per fer-hi front, per una banda, La Botiga treballa contínuament en construir una xarxa d'interdependència amb molts actors entorn l'alimentació, especialment del territori, però també amb d'altres nivells de l'administració, del tercer sector i de l'economia social, del món empresarial i de l'acadèmia. Les pràctiques alternatives consideren l'enxarxament i els ecosistemes interdependents com a eixos de sostenibilitat (Magaña-González et al., 2023). I per altra banda, s'ha apostat i s'està treballant per l'obertura al públic general aprofundint en els processos d'innovació social i que ajudarà a diluir, tant com sigui possible, l'esquema d'exposició de les persones derivades de serveis socials i de les seves condicions socio-històriques (Parajuá Navarrete, 2017).

La Botiga, en tota la seva pràctica, esdevé un reconeixement del dany. El dany econòmic i ecològic d'una indústria alimentària depredadora i el patiment per no poder accedir a aliments suficients i saludables. Fa visibles el sistema d'opressions i vulneracions en els missatges i en la seva organització; des de la dificultat de supervivència dels petits productors locals dins de l'actual sistema alimentari fins a la desigualtat de gènere o el racisme. La Botiga promou una transformació epistemològica que travessa tot el camp de coneixement entorn l'alimentació i amplia el present amb la inclusió de moltes més experiències que les que es queden reduïdes a l'acte de donar-rebre menjar o comprar-lo dins la xarxa dels grans distribuïdors. La Botiga s'estructura per rebre a un subjecte més enllà de la seva definició sota el criteri de mereixedor d'ajuda alimentària. A través de la dinamització s'activa una ecologia rica de sabers i tradicions que obren la porta a la construcció de solucions per fer front als "danys compartits". De fet, les dades mostren que el tracte i l'atenció és el més valorat de totes les dimensions avaluades en l'enquesta de satisfacció. Val a dir que aquest tracte es brinda des de tot el grup humà que forma La Botiga i que és fonamental per tal de garantir que una relació que s'inicia principalment amb resistències i prejudicis (degut a l'estigmatització) esdevingui desitjable.

Posar l'experiència i l'expertesa dels i les participants al servei del projecte és un dels elements atribuïbles a les propostes alternatives al model tradicional i és un element cabdal per estimular el transitar del "client-usuari" al "participant-activista" (Magaña-González et al., 2023). Les temptatives cap a aquest nou paradigma requereixen d'estratègies per acollir la diversitat, incloure la complexitat de les situacions individuals i ajustar-se als diferents nivells de compromís i agència individual; estratègies que van des d'espais de diàleg, mediació i escolta a la promoció de pràctiques polític-socials que sacsegen els marcs tradicionals (com per exemple, les consultes populars o els cercles de treball).

Una de les premisses inicials de La Botiga ha estat adaptar l'estructura i l'organització a les persones i entitats col·laboradores, de manera que totes hi poguessin trobar l'encaix. S'han eliminat requisits d'accés excloents i s'han flexibilitzat els compromisos i la regularitat d'assistència per adaptar-ho a les possibilitats, necessitats o capacitats de les persones. S'ha dissenyat l'espai per obrir-lo a tota la comunitat que l'habita sense distinció ni jerarquies d'ús per evitar les relacions asimètriques. I per últim, s'ha aprofundit en la cohesió del grup humà promovent la formació en la igualtat de tracte i la no discriminació, que esdevé especialment rellevant atès la composició del nou grup de persones participants, majoritàriament dones orígens culturals extra-comunitaris i molt diversos. De fet, s'evidencia una major participació entre les persones en processos migratoris provinents de països amb xarxes institucionals i de cobertura de drets menys desplegades, on l'acció comunitària o veïnal esdevé cabdal per garantir la cobertura de les condicions materials bàsiques per a l'existència.

El lligam de molts subjectes amb diferents trajectòries socials i culturals, procedents també de processos de recuperació o tractament, ha exposat el projecte a una alta diversitat social que, en algun moment es mostra com un desafiament complex i que planteja preguntes difícils: com aconseguir una convivència inclusiva, basada en el respecte per l'espai i les persones i organitzacions que hi participen amb les situacions de tensió grupal i social que també hi habiten? Per una banda, l'arquitectura i el revestiment de l'espai de La Botiga és, de per si, un envit a participar en un entorn que predisposa a la cura de les relacions que hi tenen lloc, i esdevé un oferiment per a l'autonomia i el respecte per a la llibertat pròpia i de l'altre (Garcés, 2020). La Botiga vol ser un lloc on tornar, a diferència de les respostes tradicionals sobre el que es reporta un impacte vergonyant (Llobet et al., 2022). Per l'altra banda, La Botiga es basa en pràctiques comunitàries que es despleguen sobre narratives que alliberen el subjecte de la mirada de la carència i de la codificació tècnica sobre el dèficit (Paragua Navarrete, 2017) i aporten, en contraposició, comprensions més socials i històriques dels fets socials que vivim en l'espai. Sense descartar l'observació sobre la condició social o de salut, el seguiment del tractaments o les prestacions, s'evita el seu predomini. L'objectiu és recollir els sentiments de pertinença que no vinguin derivades d'una mateixa condició (d'origen, social, etc) sinó pel fet de viure en el mateix territori. La Botiga no invisibilitza les desigualtats, opressions i injustícies ecosocials; al contrari, aposta per convivència real i treball conjunt promovent la transformació del servei en observatori de les possibles tensions socials i problemes de convivència que existeixen en el municipi i en permet un abordatge actiu, inclusiu i comunitari.

Els desafiaments sobre els que s'assenta La Botiga no són pocs. Per últim, cal assenyalar les noves formes de relació públic-comunitàries que permetin a la ciutadania aconseguir noves quotes d'apropiació d'allò públic a través, no només de la participació, sinó de la presa de decisions. De nou la paradoxa i la resposta del servei amb la potenciació d'ecosistemes formats per institucions públiques, comunitats, persones i organitzacions, que fan aflorar, de forma temptativa i experimental, nous models d'institucionalitat (Martínez Moreno, et al., 2019). La Botiga combina la imaginació i l'experimentació d'un espai poc reglat amb una permanent praxis que genera noves regles i activitats continuades. Són pràctiques que busquen evitar la institucionalització i la rigidesa del servei, i que dilueixen el poder del procediment, l'avaluació, el requisit burocràtic i el resultat de les polítiques neoliberals del govern d'allò social (García García, 2017). Aquesta indefinició aporta la complexitat del territori on està inserit, les persones i, no menys cabdal, haver comprès l'alimentació i les seves múltiples dimensions (biològiques

però també culturals) i el seu estatut com a dret social bàsic (Llobet et al., 2022). El repté és, des d'un servei de provisió pública que cobreix aquest dret, promoure l'experiència directa amb la cultura comunitària i del comú, amb la seva inherent condició d'hospitalitat i amb l'aprenentatge constant i temptatiu de noves pràctiques de disseny, planificació, gestió i decisió que, finalment, ho sustenten.

BIBLIOGRAFIA

- Acosta, A. (2015). El Buen Vivir como alternativa al desarrollo. Algunas reflexiones económicas y no tan económicas. *Política y Sociedad*, 52 (2), 299-330.
- ASPCAT. (2024, January 22). Dissenyeu els menús d'acord amb la freqüència recomanada de consum dels aliments. Alimentació Saludable per a Tothom. <https://canalsalut.gencat.cat/ca/vida-saludable/alimentacio/saludable/tothom/>
- Blanco, I. (2018). ¿Frente a la desigualdad social, innovación social? Lecciones teóricas, políticas metodológicas de una investigación en Catalunya. A N. Baron-Yelles i J. Romero González (Eds.), *Cultura territorial e innovación social. ¿Hacia un nuevo modelo metropolitano en la Europa del Sur*, (pp. 21-34). Publicacions de la Universitat de València.
- Darmon, N., i Drewnowski, A. (2008). Does social class predict diet quality?. *The American journal of clinical nutrition*, 87(5), 1107-1117. (link: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0002916523235984?via%3Dihub>)
- De Martino, M. (2017). A propósito de Trabajo Social y Neoliberalismo. *Revista Servicios Sociales y Política Social*. XXXIV (113), 10-18.
- Durán Monfort, P., Muñoz Garcia, A., Llobet Estany, M., i Magaña-González, C. R. (2021). Alimentación y desigualdad en Barcelona: itinerarios de precarización y respuestas ante la crisis. *Revista de Antropología Social*, 30(2), 151-165. <https://doi.org/10.5209/ra.77907>
- ESCA (2023, May). *L'estat de salut, els comportaments relacionats amb la salut i l'ús de serveis sanitaris a Catalunya*. Enquesta de Salut de Catalunya. <https://scientiasalut.gencat.cat/handle/11351/9652>
- FAO (2013). Food wastage footprint. Impacts on natural resources. Technical report. In *Food wastage footprint Impacts on natural resources*.
- FAO (2021). *Escala de experiencia de inseguridad alimentaria*. Voices of the Hungry. <https://www.fao.org/in-action/voices-of-the-hungry/fies/es/>
- Garcés Mascareñas, M. (2020). *Escola d'aprenents*. Galàxia Guttenberg.
- García Escamilla, E., Muñoz Rodríguez, D. i Sáez Bayona, M. (2017). El Trabajo Social como opción de lucha contra la desigualdad, el empobrecimiento y la exclusión social: trayectorias y estrategias de la coordinación Baladre, *Cuadernos de Trabajo Social*, 30(2), 377-388.
- García García, S. i Rendueles Menéndez de Llano, C. (2017). Hacia un nuevo Trabajo Social crítico: el gobierno de lo social en la era neoliberal. Presentación del monográfico, *Cuadernos de Trabajo Social*, 30(2), 243-260.
- Gracia-Arnaiz, M. (2015). Comer en tiempo de crisis: Nuevos contextos alimentarios y de salud en España. *Revista Arxiu d'Etnografia de Catalunya*, 15, 153-189. <https://www.>

- scielosp.org/pdf/spm/2014.v56n6/648-653/es
- Idescat (2023, June 21). *Tasa de riesgo de pobreza o exclusión social y sus componentes. Condiciones de Vida*. <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=anuals&n=10412&lang=es>
- IPCC (2015). *Cambio climático 2014: Informe de síntesis*. Grupos de trabajo I, II y III al Quinto Informe de Evaluación del Grupo Intergubernamental de Expertos sobre el Cambio Climático [Equipo principal de redacción, R.K. Pachauri y L.A. Meyer (eds.)]. IPCC, Ginebra, Suiza. https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/SYR_AR5_FINAL_full_es.pdf
- Jordana, E. (2018). Gobierno biopolítico del malestar e infraestructuras del cuidado. En A. Pié i J. Solé (Coords). *Políticas del sufrimiento y la vulnerabilidad* (1a ed., pp. 73-108). Icària.
- Lipinski, B. (2023). Champions 12.3. SDG TARGET 12.3 *On food loss and waste: 2023 progress report*. <https://www.champions123.org>.
- Llobet Estany, M., Durán Monfort, P., Magaña- González, C.R., Muñoz García, A. i Piola Simioli, E. (2022). Efectos de la precarización alimentaria en el bienestar de las personas. Otras respuestas para la transformación de la ayuda alimentaria. *Documentación Social*, 10. <https://documentacionsocial.es/10/a-fondo/efectos-de-la-precarizacion-alimentaria-en-el-bienestar-de-las-personas-otras-respuestas-para-la-transformacion-de-la-ayuda-alimentaria/>
- Magaña-González, C.R., Piola Simioli, MG., Llobet Estany, M., Muñoz, A. i Durán, P. (2023). Towards a Social Transformation of Food Assistance Models: Possibilities and Challenges of Alternative Practices in Barcelona and Its Metropolitan Area. *Autonomie locali e servizi sociali*, 2, 295-318. <https://www.rivisteweb.it/doi/10.1447/108279>
- Montagut X. i Gascón J. (2014). *Alimentos desperdiciados. Un análisis del derroche alimentario desde la soberanía alimentaria*. Icària Editorial.
- Moragues-Faus, A. i Magaña-González, C. R. (2022). *Alimentando un futuro sostenible: Estudio sobre la inseguridad alimentaria en hogares españoles antes y durante la COVID-19*. Informe del proyecto “Alimentando un futuro sostenible”. Universidad de Barcelona, financiat per Fundació Daniel y Nina Carasso. https://www.ub.edu/alimentandounfuturosostenible/documents/informe-alimentacion_una-pag.pdf
- Martínez, R., Cruz, H., Blanco, I. i Salazar, Y. (2019). La innovación social, ¿prácticas para producir autonomía, empoderamiento y nueva institucionalidad? *Revista Internacional de Sociología*, 77(2), <https://doi.org/10.3989/ris.2019.77.2.17.022>
- Ostrom, E. (1990). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*. Cambridge University Press.
- Parajuá Navarrete, D. (2017). El dominio narrativo. Notas para un análisis crítico de la codificación institucional de los pobres. *Cuadernos de Trabajo Social*, 30(2), 301-313.
- Pié, A. (2018). Abrir sufrimientos para habitar otra vida. A A. Pié i J. Solé (Coords). *Políticas del sufrimiento y la vulnerabilidad* (1a ed.). Icària.
- Pinto, C. i Brito, A. (2017). El trabajo social frente a las potencialidades y ambigüedades de la política social contemporánea: contribuciones para la reflexión sobre el contexto portugués y brasileño. *Revista Servicios Sociales y Política Social*. XXXIV (113), 47-59.
- Sennett, R. (2006). *El respeto. Sobre la dignidad del hombre en un mundo de desigualdades*. Anagrama.

Shiva, V. (2002). *Las guerra del agua: contaminación, privatización y negocio*. Icària Editorial.

Shiva, V. (2024). *Qui alimenta el món en realitat?* Tigre de Paper.

United Nations Environment Programme. (2021). FOOD WASTE INDEX REPORT 2021. <https://www.unep.org/resources/report/unep-food-waste-index-report-2021>

WWF-UK. (2021). *Driven to waste: The Global Impact of Food Waste on Farms Aims of study*. https://wwf.panda.org/discover/our_focus/food_practice/food_loss_and_waste/driven_to_waste_global_food_loss_on_farms/

Fitxa bibliogràfica:

Plana, M., Zurro Sánchez, N., Sais Fluvià, M. i Vidal-Mones, B. (2024). Transformar el model d'ajuda alimentària des de la perspectiva del dret a l'alimentació: El cas de la Botiga del Prat de Llobregat. *Quaderns de l'Institut Català d'Antropologia*, 40(1), 44-62. <https://doi.org/10.56247/qua.465> [ISSN2385-4472]

